

בדין שמוש באמצעים למניעת הריון

(א) באשה שהריון סכנה לה אם מותרת לשמש במוך, הוכיח בשו"ת צוהר לבית (הגאון יהודה יואל דייטש), דלשיטת רש"י (ביבמות יב) דלר"מ ג' נשים מותרות ליתן מוך גם קודם תשמיש, ההכרח לומר דלכ"ע אין כאן איסור השחתת זרע ממש רק דומה להשחתה דכל שמשמש עם אשה אין כאן השחתה, דאל"כ איך מתיר ר"מ משום סכנה, הרי אפשר לקיים שניהם שלא ישמשו ולא יסתכנו, ואין לומר דמצות עונה דוחה לאיסור השחתה, איך מצות עונה קלה דוחה ל"ת דמוציא ז"ל שהוא איסור מיתה ומבואר בש"ע דחמירא מכל האיסורין שבתורה. וגם אין מוכרח דר"ת חולק על זה" וכוונתו, די"ל דגם לר"ת אין כאן איסור השחתת זרע ממש ורק איסור דרבנון, ולכן מסיק דבמקום דיש סכנה ממש כמו בנ"ד שאין עצה אחרת רק פרישה או גירושין מותר לשמש במוך בשעת תשמיש ממש משום דאין כאן רק איסור דרבנון, ואפילו רבנון דס"ל דמשמשת כדרכה ומן השמים ירחמו בג' נשים, הוא מטעם דאין כאן סכנה שכיחא ומצויה דעל פי רוב אין קטנה מתעברת וגם מעוברת אין חוזרת ומתעברת וכמו כן מינקת, לא כן באשה שמסתכנת בלידה שיש סכנה ממש מותר לכ"ע לשמש במוך גם בשעת תשמיש, זה תוכן דבריו.

(ב) והנה בשו"ת מהוזה אברהם ח"ב אה"ע סי' מד דן בבעיה זו של שימוש במוך לאשה שמסתכנת בלידה ועמד ג"כ ע"ז וכתב: „ושלא ידור הבעל עם האשה ודאי אי אפשר, שיבוא לידי הרהורי עבירה והצלת עבירה חשוב כעושה מצוה". ושוב הקשה, מ"מ מאן לימא לן היתר דמותר לשמש עמה, נימא שיגרש אותה ולא יעשה איסור דהשחתת זרע כמו ברואה מחמת תשמיש דמחויב לגרשה ואסור לדור עמה, ואף דחזינון לר"מ בג' נשים דס"ל דמותר לשמש במוך, י"ל לפי שיטת ר"ת דמיירי לאחר תשמיש באמת בשעת תשמיש אין להתיר. וע"ש בשם שו"ת בי"צ אה"ע סי' צא שכתב כן דזה תלוי בפלוגתת רש"י ור"ת, דלדעת רש"י גראה דלא הוי אלא איסור דרבנון, דאל"כ לא יתיר ר"מ, ולכך מתיר ר"מ לשמש במוך משום דחיישינן שיבוא לידי הרהור עבירה, אבל לר"ת י"ל שהוא איסור תורה, ואיסור תורה אין להתיר משום הצלת עבירה, ובמהוזה אברהם שם כתב ג"כ דבאיסור דרבנון אין מחייבין לגרש כנ"ל.

באמת, על מדוכה זו ישב בתוספות הרא"ש שם, שהקשה איך מותר לשום מוך קודם תשמיש משום סכנה, לא ישמשו כלל, ואין גראה דמשום עונה יתירו להוציא ז"ל, וע"כ העלה כר"ת דאין היתר אלא לאחר תשמיש שאין בו איסור כלל, אף לשאר נשים, כי אין איסור רק בשעת חימום שלא יהי לבטלה, אבל לאחר שנעקר הזרע מן הגוף לא שייך בי' השחתה עש"ה.

ג) והנה בדין איסור השחתת זרע לבטלה לא נתבאר בשום מקום מאי אזהרה איכא להשח"ז והיכן אסרה תורה. ובתוס' סנהדרין (נט, ב ד"ה והא) כתבו שאיסור השח"ז הוא בכלל מצות פריה ורבייה שמלבד המצוה בקום ועשה של פרו ורבו, יש בכלל זה אף שב ואל תעשה שלא להשחית זרע, ומי שאינו מוזהר על פו"ר אינו מוזהר על השח"ז, וזו שיטת ר"ת ביבמות שם דגשים שאינן מצוות בפו"ר אינן אסורות בהשח"ז, (וראה רמב"ם איסורי ביאה פ"ה ה"ד ורמב"ן עה"ת פ' תוריע מהו זרע האשה, וראה ג"כ חזון איש אישות סי' לו אות ג דנראה מדברי הראשונים דזרע דידה היינו דם גדה דאתי לפעמים ע"י חימוד), אבל לשיטת הרמב"ן וסייעתו החולקים על ר"ת וס"ל שאין איסור השח"ז תלוי במצות פו"ר ואף הגשים מוזהרות על השח"ז אע"פ שאינן מצוות בפו"ר, דהרי אף הגשים נענשו בדור המבול שכתוב שם: כל בשר, ועבירה זו היתה בידם כמ"ש רש"י (גדה יג, א ד"ה כאלו) וברש"י שבת (מא, א) קשה, מנא להו. והמל"מ מלכים פ"י ה"ז עמד ע"ז וכ' דהדבר צריך תלמוד. ובערוך לגר (גדה שם) ובתשובותיו בדין ציון סי' קלז כ', דאולי האיסור הוא מהלאו דבל תשחית כמו שיש בכלל אזהרה זו חובל בעצמו (ב"ק צא) או שהלכה למשה מסיני הוא ע"ש. ובשו"ת אחיעזר ח"ג סי' כד כ' שמהלאו של ונשמרת מכל דבר שלא יהרהר ביום ויבוא לידי טומאה בלילה שכתבו התוס' (ע"ז כ, ב) דדרשה גמורה היא למדים דגם גרם להשחתת זרע אסור מה"ת. ובכן נראה לי, דהרמב"ן לשיטתיה דס"ל בחולין (דף לו) ובהוספות לספר המצות מל"ת יא דדרשה של ונשמרת היא דרשה גמורה והאיסור הוא מה"ת, שפיר יש אזהרה להשח"ז, אף דס"ל שאין איסור השח"ז תלוי במצות פו"ר.

ובתורת חסד ח"ב סי' מג כ' דאיסור השח"ז אם הוא מדאו' או מדרבנן שנוי במחלוקת, דלדעת ר"ת הוא דאו' משום דנכלל במצות פו"ר, ולהרמב"ן דס"ל שאין איסור זה תלוי במצות פו"ר הוא רק מדרבנן, ומביא שו"ת משיבת נפש סי' יח שכ' דדוחק לומר דהשח"ז יהי בו איסור גמור מה"ת שלא מצאנו רק ברמז בער ואונן, וכמו שהקשה המל"מ הנ"ל. ולדידי צ"ע, הא הרמב"ן סובר דדרשה של ונשמרת היא דרשה גמורה וגם גרם של השח"ז אסור מה"ת, ושפיר יש אזהרה להשח"ז כנ"ל.

ד) אבל ברמב"ם לא נמצא דזו אזהרה מה"ת, וכנראה דס"ל שדרשה זו היא אסמכתא (ראה שו"ת אחיעזר הנ"ל) וכמ"ש ביראים השלם סי' מה, ועי' מאירי (חולין שם) שכתב: הכתוב רמזה, ולכן כ' הרמב"ם בפיהמ"ש פ"ז דסנהדרין מ"ה דעל איסור הוצאת זרע אין לוקין. ובפרק כ"א מאיסורי ביאה הי"ח כתב: דלא די להם שאיסור גדול הוא אלא שהעושה זה בנדוי הוא יושב ועליהם נאמר ידיכם דמים מלאו וכאילו הרג הנפש. הרמב"ם בלשונו הוהב דייק וכתב: וכאילו הרג הנפש, בכ"ף הדמיון. שאינו מורה על השוואה גמורה (כמ"ש החכם צבי סי' עז) וכש"כ היכא דכתיב, "כאילו" דלא הוי ממש כאותו דבר. ובבי"צ יו"ד ח"ב סי' צז העיר מהא דמלבין פני חבירו ברבים דהוי כאילו שופך דמים (ב"מ נח, ב), ואפילו הכי כתבו התוס' (ערכין טז) דעל שפיכת דמים בגדי כהונה אין מכפרין ועל מלבין מכפרין. אולם יש סתירה לזה מתוס'

סוטה (י, ב ד"ה גוח) דהלבנת פנים הוי מג' עבירות דיהרג ואל יעבור. שוב
ראיתי בשו"ת בית דוד סי' פ"ה דבספר תיבת גמא להפמ"פ בסוף הספר חיקרה
ה הניח דברי התוס' בצ"ע. וראה בית דוד הנ"ל סי' יח.

ולכן נראה דמטעם זה השתמשו האמוראים שם (נדה יג, א) בלשון „כאילו“
כאילו שופך דמים, כאילו עובד ע"א וכאילו מביא מבול לעולם, ובמס' כלה
ובכלה רבתי פ"ב איתא כאילו הורג את הנפש (לשון הרמב"ם והש"ע שם)
להורות שאין השוואה גמורה וכי אין עבירה זו נגד הנך ג' עבירות החמורות.
הרמב"ם שם השמיט מימרא דר' יוחנן דחייב מיתה (בידי שמים) משום דס"ל
דלית הלכתא כר"י בזה, ואפילו מכות מרדות לא כתב ורק דבנדוי הוא יושב,
והעתיק מימרא דר"א ידיכם דמים מלאו (ישעי' א) שזה דברי קבלה, והשמיט
הלימוד של תנא דבי ר' ישמעאל שם מלא תנאף (ביד) משום דהלימוד דלא
תנאף אסמכתא בעלמא היא, כמ"ש בשו"ת פני יהושע ח"ב סי' מד: „שלא
אמרו כן אלא להפליג העון אבל אין זה לא ג"ע ולא שפ"ד אלא עון גדול
ואינו בכלל דיהרג ואל יעבור“ בכל אופן ולכל הדעות השחתת זרע הוא עון
פלילי וחמור. וראה דרשה הראשונה שבספר אור לישרים מהגאון רבי זרח
איידליץ ז"ל מפראג, שבה מאריך בתיקון מדת יסוד צדיק ומתרץ סתירת
הזוהר, לענין תשובה על עון זה, עש"ה בדבריו הקדושים המלאים מוסר ויראת
שמים טהורה. וראה של"ה שער האותיות אות ק, ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח.

ה) והנה בדין ג' נשים משמשות במוך יש לומר שאין סכנה מצויה רק
חשש רחוק מאד, דאל"כ איך יאמרו רבנן שישמשו כדרכן ולהכניס א"ע לסכנה
ע"ס דמן השמים ירחמו, ולכן במקום שיש סכנה ממש מותר לכ"ע נתינת מוך
אף בשעת תשמיש. וכן כתב בחמדת שלמה אה"ע סי' מז אות ב ואות ו (שזקנו
מביאו) ועל יסוד הגחה זו מסיק להלכה דבמקום סכנה גמורה מותר אף בשעת
תשמיש, וכ"פ הצ"צ סי' פט ובתורת חסד סי' מד ובמחזה אברהם הנ"ל ובאור
גדול ח"א סי' לא ובאמרי יושר ח"א סי' קלא ואחיעזר סי' כג ועוד כמה
וכמה פוסקים. ובמחזה אברהם שם כ', די"ל בג' נשים הללו לחוש שיתעברו
אפשר דהוי מיעוטא דמיעוטא, ולכן ר"מ דחייש בכ"מ למיעוטא לכך בסכנה
חייש גם למיעוטא דמיעוטא, אבל רבנן לא חששו למיעוטא דמיעוטא גם
בסכנה ע"ש. שוב ראיתי בחמדת שלמה שם אות ד דכ' די"ל דר"מ ס"ל להחמיר
לחוש אפילו למיעוטא דמיעוטא, ולא זכר טעם הנ"ל משום דר"מ חייש בכ"מ
למיעוטא. ועי' מ"ש בזה במהרש"ם שם סי' נח ובאמרי יושר הנ"ל.

ו) והנה בספר צהר הבית מביא ג' שיטות (1) שיטת מהרש"ל דכל הנשים
מותרות לשמש במוך אף בשעת תשמיש כי אין זה כמטיל על העצים דסוף
סוף דרך תשמיש בכך וגוף נהנה מגוף ודמי למשמש הקטנה. (2) דעת הריטב"א
והרדב"ז דכל הנשים אסורות ורק במקום סכנה הוא דמותרות. (3) שיטת נמו"י
הרא"ה ותלמידי הרשב"א דבאשה דבלא"ה אינה ראויה להוליד מותר. ובהגהות
עין משה במחזה אברהם שם ציינתי הישרש יעקב (יבמות שם) שמביא הדרישה
בסוף סי' קצו בשם מורו — דהוא הרש"ל — שאסור לאשה להפליט זרע

ההריון בעת שדרכה להתעבר, הרי מבואר דלעשות כן שלא תתעבר אסור, וזה דלא כמ"ש הרש"ל ביש"ש, דהא אלו ג' נשים במתכוון עושות כן שלא תתעברנה, והוא מתיר אף בשאר נשים בכיוצא בזה. וכתב, דנראה שחזר בו. וראה ג"כ מג"א סי' תר"ו ס"ק ח. אמנם הסתירה רק בשאר נשים, דמוכח מזה דהדרישה מוסר בשם מורו הרש"ל שאסור להפליט זרע ההריון בעת שדרכה להתעבר, דבשאר נשים אסור, וכי חזר בו ממה שכ' ביש"ש, אבל אין הוכחה דבמקום פ"נ אסור. וראיתי למהרש"ם שם דכתב כן, ומסיק דבמקום פ"נ כדאי הם הרש"ל והרדב"ז לסמוך עליהם ולהתיר גם ק"ת, וע"ש דכ' דגדולי האחרונים שהחמירו בזה לא ידעו מדברי הרדב"ז והרש"ל.

(ז) אמנם האבני גזר אה"ע ח"א סי' פא אות י חולק על היש"ש וכ' דאין לסמוך עליו בזה, משום שאחת מראיותיו דפירוש משתמשות במוך היינו לפני תשמיש הוא ממשמעות לשון הרא"ש (נדרים לה) בג' נשים דמשמשות במוך, שצריכות לשום מוח באותו מקום לקלוט את הזרע שלא תתעבר" ומשמע שכבר מונח שם וקולט הזרע, וממילא שאר נשים מותרות, והרי מבואר בתוספי הרא"ש יבמות שם (שהבאתי למעלה אות ב) דלהשי"ם מוך ק"ת אסור אפילו בג' נשים, וכ' האבנ"ז דאולי הוה ידע היש"ש שהרא"ש הוא כנגדו לא היה מכניס עצמו לחלוק על כולם, וספר תוס' הרא"ש לא הי' נדפס עוד בימי היש"ש. וע"ש דמסיק לדינא דאחר תשמיש מותר אבל לא ק"ת. ויש להבין הסתירה ברא"ש מה שכ' בנדרים למה שכ' ביבמות, ויתכן שהרא"ש חזר בו והאבנ"ז לא העיר בזה וצ"ע, וי"ל, דאחר דבתוס' הרא"ש יבמות כ' בפירוש דקודם תשמיש אסור אף בג' נשים, צריכים לפרש גם הרא"ש בנדרים כן דכוונתו על מוך של אחר תשמיש לא ק"ת. שוב מצאתי בדברי מלכיאל ח"א סי' ע דדוחה הוכחת הרש"ל מפירוש הרא"ש נדרים דמיירי ק"ת, וכ' דלקלוט הזרע יש לפרש גם על אחר תשמיש כמו שכתבתי. אבל לדינא מסיק דבמקום סכנה יש להקל ליתן מוך אף ק"ת. ובאגרות משה אה"ע סי' סג וסי' סד כתב, דדבר ברור שלשון תוספי הרא"ש נדה (ג, א) שנדפס בגליון דאיתא שם: „אע"ג דנקט משמשת במוך לא שנותנין המוך בשעת תשמיש דהא ודאי אסור אפילו לג' נשים אלא נותנהו לאחר תשמיש" דאינו מלשון הרא"ש ואיזה תלמיד טועה הוסיף זה והם דברי טעות. ובמחכת"ה זה דבר תמוה בהחלט ואינו מתקבל כלל, דלפי"ד, גם מה שכ' בתוס' הרא"ש יבמות הנ"ל — דהעלה כר"ת דאין היתר אלא לאחר תשמיש שאין בו איסור כלל אף לשאר נשים משום דלא מקרי השח"ז אלא במי שגורם ע"י חימום שמוציא זרע לבטלה, אבל לאחר שיעקר הזרע מן הגוף לא שייך ביה השחתה — אינו לשון הרא"ש והם דברי טעות, אתמהה.

(ח) וראיתי בחזון איש ה' אישות סי' לז אות ד דכ' דלשון הרא"ש בנדרים „שצריכות לשום מוך לקלוט את הזרע" ע"כ ק"ת, דלאחר תשמיש שואב את הנקלט. ובאות ב מבאר דק"ת קיל טפי מאחר תשמיש, דיש מקום לומר דשימת המוך לשעה לא גרע מאטום בפנים למעלה מהשמש, דכל שהוא דרך תשמיש

אין איסור. והוכיח זה מלשון הריטב"א (כתובות לט) שכ' בדעת רש"י דבכל הנשים אסור, "אפילו הי' המוך מונח בשעת תשמיש" ומבואר דלאחר תשמיש חמור טפי. וע"ש דכ': "דזה הכרעת רבנו הגדול שהגיע לרוה"ק מהרש"ל זללה"ה" וכתב, דאף אם באנו לחוש לחומרא בכל הנשים ק"ת כמו לא"ת, מ"מ אם באנו להתיר מפני סכנה, ראוי להתיר ק"ת ולא לא"ת, דק"ת קיל טפי, ואף לדעת ר"ת לא"ת קיל טפי משום שאינה מוזהרת על השח"ז, אבל לדעת כל הפוסקים דגם היא מוזהרת, לא"ת חמיר טפי, ע"כ. וע"ש דמסיק להלכה דבמקום ספק סכנה יש להתיר מוך ק"ת.

וראה שו"ת רעק"א סי' עא ד"ה הרי דכ': הרי דכולהו ס"ל דבראוי להוריע אסורה לשמש במוך ומטעם דהיא משחתת זרעו, אבל מה"ט מכ"ש דאסורה במוך אחר תשמיש ע"ש ובסי' עב. ולכאורה מוכח מלשון "כל שכן" דאחר תשמיש חמור, אבל הגרעק"א אוסר בין לפני בין לאחר תשמיש ומתיר א"ת רק כסדר בדיקות בחורין ובסדקין באשה שעסוקה בטהרות כמבואר בריש נדה. ועי' שו"ת מהר"ש ח"ז סי' פו ד"ה יצא דא"ת, דכתב בשם הפוסקים, דמצד האשה טפי יש מקום להתיר ק"ת מאחר תשמיש, דא"ת תיכף בא האיסור בשעה שנותנת מוך ומפלטת הזרע, אבל ק"ת לע"ע היא אינה משחתת ואח"כ באה ההשחתה ממילא ואינה רק גורמת, ועי' בצור יעקב סי' קסז ד"ה אמנם למ"ש דמצדד לומר דק"ת הוי רק גרם השחתה. משא"כ לא"ת הוי השחתה בידיים. ועי' שו"ת זקן אהרן ח"א סי' פג. והנה בעיה זו של מניעת הריון במקרה של פקוח נפש עוררה ויכוח רב ודיון גדול בספרות ההלכה של האחרונים. הרבה פוסקים אוסרים שימוש במוך בין לפני בין לאחר תשמיש, ויש הרבה גדולי האחרונים האוסרים מוך לפני תשמיש ומתירים אחר תשמיש (ראה אונצ"ה פ"ט דף ק) ויש גם הרבה פוסקים המתירים במקום סכנה שימוש במוך גם לפני תשמיש כאשר הבאתי למעלה (וראה ג"כ ערוך השלחן שם סי' כג ס"ו וס' מרחשת ח"ב סי' ט). אבל לא מצינו להיפך היתר על ק"ת ואיסור על א"ת, וראה זה חדש הוא להלכה ולמעשה מסקנתו של הגאון החסיד בעל חזון איש זצ"ל. וראה ג"כ שד"ח מערכת אישות סימן א אות לב. ובאות לג מ"ש בחומר וגודל איסורו של השח"ז שדורשי רשימות אמרו הכל תלוי במז"ל (במוציא זרע לבטלה) שכל הצרות הבאות על האדם ר"ל הן בעון זה ע"ש במתק לשונו. ועי' בשד"ח חלק יח מערכת אישות סי' א אות א שמביא כמה פוסקים להקל במקום סכנה אף ק"ת.

ט) ולדעתי יש עוד סניף להיתר בנ"ד שכבר קיים פו"ר, שהאשה כבר ילדה בנים ובנות. שיטת ר"ת בספר הישר (דף יז, ב סי' קמט) הובא שם בחמדת שלמה, דגם בקיים פו"ר ליכא איסור השח"ז. אמנם אף בקיים פו"ר מ"מ מדרבנן חייב לישא אשה משום בבקר זרע את זרעו ולערב אל תנח ירך (קהלת יא) כדאיתא ביבמות (סב, ב) ובש"ע אה"ע סי' א ס"ח, וא"כ מה"ט אסור בהשח"ז, וכ"כ בשו"ת בי"צ שם ובשו"ת אחיעזר הנ"ל דלר"ת הוי איסור השח"ז במי שקיים פו"ר מדברי סופרים. ומפורש כן בתוס' הרא"ש (נדה שם) דאף אי נימא כר"ת דנשים אינן מצוות על השח"ז משום דאינן במצוות פו"ר,

מ"מ אנשים אסורים בהשח"ז אף שכבר קיימו פו"ר משום לערב אל תנח ידך.
ובבי"צ שם מצדד להתיר שימוש במוך בקיים פו"ר כיון דאין בזה רק איסור
דרבנן לדעת ספר הישר לר"ת, ואיסור דרבנן יש להתיר להצילו מידי הרהור
עבירה כנ"ל, וגם כתב דיש להתיר מטעם ס"ס וע"ש מסקנתו להלכה ולמעשה.
והנה הרופאים המציאו כדורים למניעת הריון, וע"פ דין הוא אמצעי המובחר
ביותר משום דאינם מפסידים לזרע הבעל ואין כאן שום השח"ז. אמנם יש חשש
שכדורים אלו מזיקים לאשה במחלות אחרות, ראה אגרות משה ח"א אה"ע סי'
סה וח"ב סי' יז. וראה אסיא גליון ב שבט תשל"א, שהחששות שכדורים אלו
מזיקים לאשה לבריאות הכללית אינם של ממש עם כמה כדורים חדשים, וכי
בזמן האחרון השתנה הדבר לטובה.